

BÖLARYDS KVARN OCH SÅG

Nissan är en av länets mera betydande åar. Den börjar som liten rännil sydväst om Taberg, men blir snart en å med ett kraftfullt flöde med spår av verksamheter och liv längs dess lopp. Det har varit ålfiske, ved- och timmerflottning, kvarnar, sågar, industrier och kraftstationer.

I länets sydvästra del, innan Nissan fortsätter in i Halland ligger Bölaryd. Där har funnits en kvarn sedan 1600-talet och såg sedan slutet av 1700-talet. Den första kvarnen byggdes på 1690-talet.

Vid sekelskiftet 1900 anlades en liefabrik. Många olika typer av liar smiddes. Ett tråddrageri startades och Bölaryds kvarn och såg blev en del av det nybildade Skeppshults bruk. På 1920-talet började man tillverka spik som snart blev den huvudsakliga produktionen tillsammans med järntråd, taggtråd och krampor. En kraftstation uppfördes 1919 vid fallet. Kraftstationen i tegel ligger nedanför kvarnen och är ännu i drift. På andra sidan ån, mitt emot kvarnen, ligger spikfabriken från 1942. Bruket var i gång fram till år 2000 och byggnaden inrymmer numera annan verksamhet. Strax söder om kvarnmagasinet ligger den gamla disponentbostaden, huset är idag privatbostad.

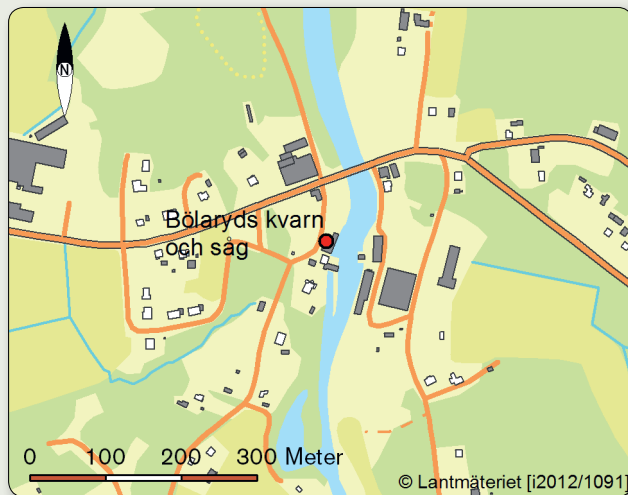
Kvarnen fick sitt nuvarande utseende 1928 då en våning byggdes på. Den var i kommersiell drift fram till omkring år 1960 och renoverades som museikvarn i början av 2000-talet av Bölaryds kvarnförening som också visar, maler mjöl och arrangerar kvarndagar. Den är idag den enda kvarn som kan drivas längs Nissan i Jönköpings län. När sågverket var i drift flottades timmer till sågverket på ån.

Ibland strömmar ån över sina breddar, våren 1951 var en förödande översvämning. Vårflod och häftigt regn gjorde att vattenståndet var drygt tre meter högre än normalt. På kraftstationens tegelvägg finns ett märke som visar hur högt vattnet då stod.

Man har också fiskat ål på platsen, redan under 1600-talet nämns Bölaryd som en ålfiskeplats.

Sågen ligger norr om intaget vid sidan om kvarnen. Foto Jönköpings läns museum

SMULTRONSTÄLLE 78

HITTA HIT

Bölaryds kvarn och såg ligger intill Nissastigen, väg 26, söder om Smålandsstenar. I Skeppshult svänger man in vid Skeppshults Gjuteri men fortsätter Bruksgatan ytterligare några hundra meter längre öster ut mot Nissan.

Koordinater:

N 6332405 / E 402341
(SWEREF 99 TM) // N57°
07' 28,27 E 13° 23 13,23"
(WGS84)

Kraftstationen och kvarnen. Disponentvillans torn sticker upp i bakgrunden. Foto Jönköpings läns museum

JÖNKÖPINGS LÄNS
MUSEUM

036-30 18 00 • www.jkpglm.se

SMULTRONSTÄLLEN

Ute i landskapet finns massor att upptäcka! Läns museet presenterar här smakprov på sevärdheter i Jönköpings län med utgångspunkt i kulturmiljöer och kulturarv.

Här finns välkända kulturminnesmärken såsom Habo kyrka och domarringarna i Smålandsstenar, men också mer okända pärlor såsom flottningsslämnarna i Valån och Stengårdshults kyrka. I länet finner vi många spår efter forna tiders människor och verksamheter, allt ifrån slott- och herresäten till övergivna vägbanor och odlingsrösen i skogsmark.

Vår tanke med Smultronställen är att det ska locka till utflykter i kulturlandskapet – där finns vår historia, som tar sig olika uttryck i den fysiska miljön. Det är ett arv värt att uppleva och värna. Under rubriken Smultronställen kommer vi allteftersom fylla på med ännu fler sevärdheter, både för länsbor och långväga besökare. Ju fler som upptäcker dessa pärlor, desto större möjlighet att de bevaras för framtiden.

FAKTA

I Jönköpings län finns över 40 000 registrerade fornlämningar, 87 riksintressanta kulturmiljöer, närmare 130 byggnadsminnen, ungefär 150 kyrkor, 100-talet hembygdsgränder med samlad äldre bebyggelse, ett stort antal industrihistoriska miljöer samt två kulturreservat. Därtill finns också ett stort antal kulturmiljöer med bevarandevärd bebyggelse. En del av dessa kan man få information om via länsstyrelsens och kommunernas hemsidor. Man kan även hitta beskrivningar via de olika hembygdsföreningarnas respektive sidor.

BRA ATT VETA

Tillgängligheten till de olika smultronställena varierar. En del är välskyltade, enkelt tillgängliga och uppfyller krav på parkeringsplatser etc. Andra kräver mer av besökaren, kanske behöver man gå en längre sträcka för att nå sitt mål, ibland är det snarlig skog och väl framme möts man kanske av en trasig skylt (om det ens funnits någon). Platserna bär dock alltid på en spännande och intressant historia.

Notera också att många av de kulturhistoriska byggnaderna är privatägda och endast tillgängliga för exteriör beskådan. Respektera privat tomtmark. Många kyrkor är öppna sommartid. Under andra tider på året brukar man kunna kontakta kyrkvaktmästaren som öppnar upp.

